

تقدیم به او

او که جهان تشنه جامعه نبویش و عدالت علویش است؛ او که زمین را از عدل و قسط پر می‌کند آن چنان که از ظلم و ستم پر شده است:

فی مسند احمد قال رسول الله (ص) ابشروکم بالمهدی یبعث فی امتی علی اختلاف من الناس و زلازل، فیملأ الارض قسطاً و عدلاً کما ملئت جوراً و ظلماً یرضی عنه ساکن السماء و الارض؛ یقسم المال صحاحاً و یملا الله قلوب امة محمد (ص) غنی و یسعهم عدله...^۱

و فی غیبة الشیخ: قال رسول الله (ص) ابشروا بالمهدی! ابشروا بالمهدی! ابشروا بالمهدی! یخرج علی حین اختلاف من الناس و زلزال شدید، یملا الارض قسطاً و عدلاً کما ملئت ظلماً و جوراً؛ یملا قلوب عباده عبادة و یسعهم عدله^۲

یا قلبی سرشار از خجالت و زیبائی گویا به تقصیر به محضرش عرضه می‌داریم که:

یا ایها العزیز، مسنا و اهلنا الضرّ و جئنا ببضاعة مزجاة فإوف لنا الکیل و تصدّق علينا أن الله یجزی المتصدّقین (یوسف، ۸۸)

امید آن‌که بنده نوازش چون همیشه و بیش از پیش ما را در برگیرد که:
کریمان یا بدان هم بد نکردند کسی را از در خود رد نکردند

۱. به نقل از صافی، لطف الله: منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر (عج)، ص ۱۹۷.

۲. همان، ص ۲۲۱.

قواعد فقه دیات

(مطالعه تطبیقی در مذاهب اسلامی)

دکتر احمد حاجی ده آبادی

شناسنامه پژوهشی اثر

عنوان طرح نامه : قواعد فقهی دیات (مطالعه تطبیقی در مذاهب اسلامی)
پژوهشکده : نظام های اسلامی ، گروه علمی فقه و حقوق ، محقق : احمد حاجی ده آبادی ،
ارزیابان علمی : جناب آقایان ابوالقاسم علیدوست - احمد رضائی
موضوع اصلی : قواعد فقه دیات
مدت انجام تحقیق : از سال ۸۲/۷/۳ تا سال ۸۳/۳/۱

قواعد فقه دیات

(مطالعه تطبیقی در مذاهب اسلامی)

دکتر احمد حاجی ده آبادی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

چاپ اول: ۱۳۸۴

شمارگان: ۱۲۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

شابک: ۴ - ۳۶ - ۸۳۵۲ - ۹۶۴

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

احمد حاجی ده آبادی

قواعد فقه دیات / احمد حاجی ده آبادی

تهران: پژوهشگاه فرهنگ اندیشه اسلامی، ۱۳۸۴، ۳۴۴ ص.

۲۵۰۰ ریال ۴-۳۶-۸۳۵۲-۹۶۴

فهرستویس بر اساس اطلاعات قیا

کتابنامه: ص ۲۶۴ - ۲۷۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

۱. دیات (فقه) ۲. دیات (فقه) - مطالعات تطبیقی.

انتهی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

ب. عنوان ج. عنوان مطالعه تطبیقی در مذاهب اسلامی.

۲۹/۲۷۱۳۷۵ B۲۱۹۵/۲/۱

کتابخانه ملی ایران ۱۰۹۶۳، ۸۲ م

فهرست

۲۱.....	پیشگفتار
۲۳.....	به جای مقدمه
۲۷.....	فصل اول، کلیات
۲۹.....	گفتار اول، قاعده فقهی
۲۹.....	مبحث اول، مفهوم قاعده فقهی
۲۹.....	بند اول، قاعده
۳۰.....	بند دوم، فقه
۳۰.....	بند سوم، قاعده فقهی
۳۳.....	مبحث دوم، مقایسه قاعده فقهی با برخی مفاهیم مشابه
۳۳.....	بند اول، قاعده فقهی و مسأله فقهی
۳۵.....	بند دوم، قاعده فقهی و ضابطه فقهی
۳۶.....	مبحث سوم، انواع قواعد فقهی
۳۷.....	بند اول، به لحاظ دامنه کاربرد
۳۸.....	بند دوم، به لحاظ شیوه دستیابی
۳۹.....	گفتار دوم، دیه و مفاهیم مشابه

- ۳۹.....مبحث اول، دیه.....
- ۳۹.....بند اول، لغت.....
- ۴۰.....بند دوم، روایات.....
- ۴۱.....بند سوم، اصطلاح فقها.....
- ۴۲.....بند چهارم، قانون.....
- ۴۴.....مبحث دوم، مقایسه دیه با مفاهیم مشابه.....
- ۴۴.....بند اول، دیه و ارش و حکومت.....
- ۴۵.....بند دوم، دیه و جریمه مالی.....
- ۴۶.....بند سوم، دیه و کفارات مالی.....
- ۴۹.....گفتار سوم درباره قواعد فقه دیات.....
- ۴۹.....مبحث ول، قواعد مورد بحث و شیوه دستیابی به آنها.....
- ۴۹.....بند اول، قواعد مورد بحث.....
- ۵۰.....بند دوم، شیوه دستیابی.....
- ۵۰.....مبحث دوم، قواعد بحث نشده و علل آن.....
- ۵۰.....بند اول، علل کلی بحث نکردن از برخی قواعد.....
- ۵۲.....بند دوم، برخی قواعد بحث نشده و علل خاص آن.....
- ۵۲.....۱. قاعده ضمان عاقله.....
- ۵۲.....۲. قاعده لایبطل دم امرء مسلم.....
- ۵۲.....۳. قاعده دیه استخوان‌ها.....
- ۵۵.....گفتار چهارم، شیوه بحث و فواید آن.....
- ۵۵.....مبحث اول، شیوه بحث.....
- ۵۵.....بند اول، بررسی فقه شیعه و سنی.....

بند دوم، بررسی قانون مجازات اسلامی.....	۵۶
مبحث دوم، فواید شیوه مورد بحث.....	۵۶
بند اول، فهمیدن هر چه بهتر فقه امامیه	
از طریق فهم بهتر شرایط صدور روایات.....	۵۶
بند دوم، شناخت چگونگی اختلاف فقه امامیه و اهل سنت	
در زمینه استنباط احکام شرعی.....	۵۸
بند سوم، شناخت میزان همگرایی و واگرایی فقه شیعه و سنی.....	۵۸
فصل دوم، قاعده دیه اعضاء.....	۶۱
گفتار اول، مستندات.....	۶۷
مبحث اول، امامیه.....	۶۷
دلیل اول، صحیح هشام بن سالم.....	۶۷
دلیل دوم، صحیح عبدالله بن سنان.....	۶۸
مبحث دوم، اهل سنت.....	۷۱
بند اول، حنفی.....	۷۳
بند دوم، مالکی.....	۷۵
بند سوم، شافعی.....	۷۶
بند چهارم، حنبلی.....	۷۹
مبحث سوم، نقد و بررسی نظر فقهای اهل سنت.....	۸۱
گفتار دوم، شمول و عدم شمول قاعده نسبت به منافع.....	۸۷
مبحث اول، امامیه.....	۸۷
بند اول، دلیل موافقان.....	۸۹
بند دوم، دلیل مخالفان.....	۹۰

- مبحث دوم، اهل سنت ۹۲
- گفتار سوم، شمول و عدم شمول قاعده نسبت به اعضای داخلی ۹۵
- مبحث اول، امامیه ۹۶
- بند اول، موافقان و دلیل ایشان ۹۶
- بند دوم، مخالفان و دلیل ایشان ۹۷
- بند سوم، مفصلین و دلیل آنها ۹۷
- مبحث دوم، اهل سنت ۹۹
- گفتار چهارم، شمول و عدم شمول قاعده نسبت به اعضای غیر یکی و دوتایی ۱۰۱
- مبحث اول، امامیه ۱۰۱
- مبحث دوم، اهل سنت ۱۰۴
- گفتار پنجم، استثنائات قاعده ۱۰۷
- مبحث اول، فقه امامیه ۱۰۷
- بند اول، بیضتین ۱۰۷
- بند دوم، شقتین (لبها) ۱۱۱
- بند سوم، پلک‌ها ۱۱۲
- مبحث دوم، اهل سنت ۱۱۳
- گفتار ششم، قاعده دیه اعضاء و قانون مجازات اسلامی ۱۱۷
- مبحث اول، موردگرایی به جای قاعده‌گرایی ۱۱۷
- مبحث دوم، ذکر نکردن دیه برخی اعضا ۱۱۸
- مبحث سوم، اشتباه در ترجمه متون فقهی ۱۱۹
- مقایسه‌ای میان فقه اهل سنت و فقه امامیه و خلاصه مطالب ۱۲۱
- فصل سوم، قاعده دیه فلج کردن اعضا ۱۲۵

- گفتار اول، فقه امامیه (دو ثلث دیه عضو)..... ۱۲۷
- مبحث اول، مستندات..... ۱۲۸
- دلیل اول، صحیحہ فضیل بن یسار..... ۱۲۸
- دلیل دوم، قاعده دیه قطع عضو فلج،
(دیه از بین بردن عضو فلج، ثلث دیه آن عضو است)..... ۱۳۱
- دلیل سوم، اجماع..... ۱۳۲
- مبحث دوم، نقد و بررسی..... ۱۳۳
- بند اول، نقد ادله سه گانه فوق..... ۱۳۳
- بند دوم، ارائه دلیلی بر نفی قاعده..... ۱۳۹
- مبحث سوم، تبیین معنای شلل و فلج هر عضو..... ۱۴۱
- بند اول، کلمات فقها..... ۱۴۲
- بند دوم، روایات..... ۱۴۹
- بند سوم، نتیجه و جمع بندی مطالب..... ۱۵۰
- گفتار دوم، اهل سنت (دیه کامل عضو)..... ۱۵۳
- مبحث اول، مستندات و آراء..... ۱۵۳
- بند اول، مستندات..... ۱۵۴
- دلیل اول، روایات..... ۱۵۴
- دلیل دوم، قیاس به منافع منصوصه..... ۱۵۶
- دلیل سوم، تنظیر از بین بردن منفعت، به از بین بردن جان..... ۱۵۶
- بند دوم، آراء..... ۱۵۷
- مبحث دوم، نقد و بررسی..... ۱۶۱
- گفتار سوم، قاعده دیه فلج کردن اعضاء و قانون مجازات اسلامی..... ۱۶۵

- مقایسه میان فقه امامیه و فقه اهل سنت و خلاصه مطالب..... ۱۶۷
- فصل چهارم، قاعده دیه از بین بردن عضو فلج..... ۱۷۱
- گفتار اول، فقه امامیه (ثلث دیه عضو)..... ۱۷۳
- مبحث اول، مستندات..... ۱۷۴
- دلیل اول، صحیحہ ابی بصیر..... ۱۷۴
- دلیل دوم، روایت حکم بن عتیبه..... ۱۷۵
- دلیل سوم، روایت عبدالرحمن عزرمی..... ۱۷۷
- دلیل چهارم، روایت حسن بن صالح..... ۱۷۷
- مبحث دوم، استثنائات..... ۱۷۹
- اول، ذکر عنین..... ۱۷۹
- دوم، پلک های خشک شده..... ۱۷۹
- گفتار دوم، اهل سنت (حکومت یا ثلث دیه)..... ۱۸۱
- مبحث اول، بررسی اقوال و مستند آنها..... ۱۸۱
- مبحث دوم، بررسی قاعده در یکایک مذاهب اهل سنت..... ۱۸۶
- بند اول، حنفی..... ۱۸۶
- بند دوم، مالکی..... ۱۸۸
- بند سوم، شافعی..... ۱۹۰
- بند چهارم، حنبلی..... ۱۹۳
- گفتار سوم، قاعده از بین بردن عضو فلج و قانون مجازات اسلامی..... ۱۹۵
- مقایسه فقه شیعه و سنی و خلاصه مطالب..... ۱۹۷
- فصل پنجم، قاعده ارش و حکومت..... ۲۰۱
- گفتار اول، تبیین ارش، حکومت و اجتهاد..... ۲۰۵

مبحث اول، ارش	۲۰۵
بند اول، نعت	۲۰۵
بند دوم، روایات	۲۰۶
۱. ارش عیب	۲۰۷
۲. دیه معین شرعی	۲۰۷
۳. میزان حاصل از نسبت سنجی در دو	
حالت سلامتی و عدم سلامتی مجنی علیه	۲۰۸
۴. دیه غیرمعین شرعی	۲۰۹
بند سوم، اصطلاح فقها	۲۱۱
مبحث دوم، حکومت	۲۱۳
بند اول، روایات	۲۱۳
۱. حکم کردن و اعلام نظر دادن	۲۱۳
۲. مطلق دیه	۲۱۴
بند دوم، اصطلاح فقها	۲۱۵
أ. امامیه	۲۱۵
۱. سنجیدن دیه غیر معین	۲۱۵
۲. میزان دیه جنایت غیرمعین	۲۱۶
۳. حکم حاکم به فصل خصومت	۲۱۶
ب. اهل سنت	۲۱۷
بند سوم، اجتهاد	۲۱۷
مبحث چهارم، مقایسه‌ای میان ارش و مفاهیم مشابه	۲۱۸
بند اول، ارش و حکومت	۲۱۸

- ۲۱۹.....بند دوم، ارش و نسبت سنجی
- ۲۲۳.....گفتار دوم، مستندات فقهی قاعده ارش
- ۲۲۳.....مبحث اول، امامیه
- ۲۲۳.....بند اول، مستندات
- ۲۲۳.....ا. روایات
- ۲۲۳.....۱ - ۱. روایات قاعده لایطل
- ۲۲۴.....ا - ۲. صحیحۀ ابوبصیر
- ۲۲۵.....ا - ۳. صحیحۀ عبدالله بن سنان
- ۲۲۶.....ا - ۴. روایات ارش
- ۲۲۷.....ب. قاعده ضمان به اتلاف
- ۲۲۸.....ج. اجماع
- ۲۲۸.....بند دوم، تحلیل و بررسی
- ۲۳۱.....مبحث دوم، اهل سنت
- ۲۳۵.....گفتار سوم، شیوه محاسبه ارش و حکومت
- ۲۳۵.....مبحث اول، امامیه
- ۲۳۵.....بند اول، شیوه های محاسبه ارش
- ۲۳۷.....بند دوم، ارزیابی شیوه های تعیین ارش
- ۲۴۱.....مبحث دوم، اهل سنت
- ۲۴۲.....بند اول، شیوه های محاسبه ارش
- ۲۴۵.....بند دوم، ارزیابی شیوه های تعیین ارش توسط فقهای اهل سنت
- ۲۴۹.....گفتار چهارم، حد و اندازه ارش
- ۲۴۹.....مبحث اول، امامیه

- مبحث دوم، اهل سنت ۲۵۲
- گفتار پنجم، ارش عضو زاید و جنایات غیر موجب نقصان ۲۵۷
- مبحث اول، امامیه ۲۵۷
- مبحث دوم، اهل سنت ۲۵۹
- بند اول، حنفی ۲۵۹
- بند دوم، مالکی ۲۶۰
- بند سوم، شافعی ۲۶۰
- بند چهارم، حنبلی ۲۶۱
- گفتار ششم، قاعده ارش و قانون مجازات اسلامی ۲۶۳
- مقایسه فقه شیعه و سنی و خلاصه مطالب ۲۶۷
- فصل ششم، قاعده معاقله دینه زن و مرد تا ثلث دینه کامل ۲۷۱
- گفتار اول، امامیه ۲۷۷
- مبحث اول، مستندات ۲۷۸
- اول، صحیحه ابان بن تغلب ۲۷۸
- دوم، صحیحه حلبی ۲۷۸
- سوم، معتبره ابی یعفور و معتبره سماعه ۲۷۹
- مبحث دوم، دینه زن و ثلث دینه کامل ۲۷۹
- مبحث سوم، دینه زن و جنسیت جانی ۲۸۳
- گفتار دوم، اهل سنت ۲۸۷
- مبحث اول، حنفی ۲۸۷
- بند اول، ادله نصف بودن دینه زن به طور کلی ۲۸۸
- بند دوم، نقد حدیث سعید بن مسیب ۲۹۰

- نقد اول، مفهوم سنت (مراد از سنت، سنت پیامبر (ص) نیست)..... ۲۹۰
- نقد دوم، اثر جنایت، لزوم دیه و نه سقوط آن..... ۲۹۱
- نقد سوم، مخالفت این حدیث با حکم عقل..... ۲۹۱
- بند سوم، تحلیل و بررسی نظر حنفی..... ۲۹۲
- مبحث دوم، سایر مذاهب..... ۲۹۶
- بند اول، شافعی..... ۲۹۶
- بند دوم، مالکی..... ۲۹۷
- بند سوم، حنبلی..... ۲۹۹
- گفتار سوم، قاعده معاقله دیه زن و مرد تا ثلث کامل و قانون مجازات اسلامی..... ۳۰۱
- مقایسه فقه شیعه و سنی و خلاصه مطالب..... ۳۰۵
- فصل هفتم، قاعده ثبوت دیه در صورت عدم امکان قصاص..... ۳۰۹
- گفتار اول، بررسی حق (اختیار) ولی دم و مجنی علیه در جنایات عمدی..... ۳۱۳
- مبحث اول، امامیه..... ۳۱۳
- بند اول، حق ولی دم در جنایت عمدی بر نفس..... ۳۱۳
- أ. اقوال فقها..... ۳۱۴
- ب. ادله..... ۳۱۵
- ب - ۱. ادله قول اول (تعین قصاص)..... ۳۱۵
- ب - ۲. ادله نظر دوم (تخیر)..... ۳۱۷
- ب - ۳. ادله قول سوم (تفصیل)..... ۳۱۹
- ج. نقد و بررسی..... ۳۲۲
- بند دوم، حق مجنی علیه در جنایت عمدی بر مادیات بر نفس..... ۳۲۸
- مبحث دوم، اهل سنت..... ۳۳۰

- بند اول، اقوال فقهای اهل سنت ۳۳۱
- ا. حنفی ۳۳۱
- ب. مالکی ۳۳۲
- ج. شافعی ۳۳۳
- د. حنبلی ۳۳۴
- بند دوم، ادله ۳۳۴
- ا. ادله قائلین به تعین قصاص ۳۳۴
- ب. ادله قائلین به تخییر ۳۳۵
- گفتار دوم، مستندات قاعده ۳۳۷
- مبحث اول، امامیه ۳۳۷
- بند اول، ادله قاعده ۳۳۸
- ا. مقتضای تعلیل معتبره ابی بصیر ۳۳۸
- ب. مقتضای تفریع در معتبره ابی بصیر ۳۴۰
- ج. اطلاق ادله دیات ۳۴۰
- د. قاعده لاضرر ۳۴۱
- بند دوم، نقد و بررسی ادله ۳۴۱
- ا. نقد دلیل اول ۳۴۱
- ب. نقد دلیل دوم ۳۴۲
- ج. نقد دلیل چهارم ۳۴۴
- خلاصه مطالب ۳۴۵
- مبحث دوم، اهل سنت ۳۴۷
- ا. حنفی ۳۴۸

- ب. مالکی..... ۳۵۰
- ج. حنبلی و شافعی..... ۳۵۱
- گفتار سوم، این قاعده و قانون مجازات اسلامی..... ۳۵۳
- مقایسه فقه شیعه و سنی و خلاصه مطالب..... ۳۵۵
- فصل هشتم، قاعده تداخل دیات..... ۳۵۹
- گفتار اول، امامیه..... ۳۶۳
- مبحث اول، تداخل دیه طرف در دیه نفس..... ۳۶۵
- بند اول، صور مسأله..... ۳۶۵
- بند دوم، حکم صور مسأله..... ۳۶۶
- بند سوم، اقوال فقها..... ۳۶۸
- بند چهارم، بررسی ادله..... ۳۷۰
- مبحث دوم، تداخل دیه اطراف در همدیگر..... ۳۷۴
- بند اول، صور مسأله..... ۳۷۴
- بند دوم، اقوال..... ۳۷۶
- بند سوم، بررسی ادله..... ۳۷۸
- ا. روایات حاکی از عدم تداخل دیات..... ۳۷۹
- ا - ۱. روایت ابراهیم بن عمر..... ۳۷۹
- ا - ۲. حدیث اصبع بن نباته..... ۳۸۰
- ب. روایت حاکی از تداخل دیات (حدیث ابی عبیده)..... ۳۸۱
- ج. تحلیل و بررسی روایات..... ۳۸۲
- ج - ۱. اشکال‌های صحیحہ ابی عبیده و پاسخ آنها..... ۳۸۳
- ج - ۲. جمع دو دسته روایات..... ۳۸۴

ج - ۳. بررسی صحیحہ ابی عبیدہ.....	۳۸۶
بند چهارم، حکم صور بحث و اشاره به برخی مصادیق قاعده.....	۳۹۱
ا. حکم صور بحث.....	۳۹۱
ب. برخی مصادیق قاعده.....	۳۹۲
گفتار دوم، فقه اهل سنت.....	۳۹۵
مبحث اول، حنفی.....	۳۹۵
بند اول، تداخل دیه طرف در دیه نفس.....	۳۹۵
بند دوم، تداخل دیه اطراف در همدیگر.....	۳۹۸
مبحث دوم، مالکی.....	۴۰۳
مبحث سوم، شافعی.....	۴۰۴
بند اول، تداخل دیه طرف در دیه نفس.....	۴۰۴
بند دوم، تداخل دیه اطراف در یکدیگر.....	۴۰۵
مبحث چهارم، حنبلی.....	۴۰۷
گفتار سوم، قاعده تداخل دیات و قانون مجازات اسلامی.....	۴۱۱
مقایسه فقه شیعه و سنی و خلاصه مطالب.....	۴۱۵
فهرست منابع.....	۴۱۷
۱. منابع عربی.....	۴۱۷
ا. کتاب‌های فقهی.....	۴۱۷
۱ - ۱. فقه امامیه.....	۴۱۷
ا - ۲. فقه اهل سنت.....	۴۲۱
ا - ۲ - ۱. حنفی.....	۴۲۱
ا - ۲ - ۲. مالکی.....	۴۲۲

- ۴۲۳ ۱ - ۲ - ۳. شافعی
- ۴۲۳ ۱ - ۲ - ۴. حنبلی
- ۴۲۴ ب. کتاب‌های روایی
- ۴۲۴ ب - ۱. شیعه
- ۴۲۴ ب - ۲. اهل سنت
- ۴۲۶ ج. فرهنگ‌ها
- ۴۲۶ د. سایر موارد
- ۴۲۷ ۲. منابع فارسی
- ۴۲۹ فهرست آیات و روایات
- ۴۳۳ فهرست اعلام

پیشگفتار

فقه جزایی و جنایی امامیه اگرچه از پشتمانه نظری و سندی و رویه عملی در دوره حکومتی پیامبر اکرم (ص) و امیرالمؤمنین علی (ع) برخوردار است ولی در مقایسه با فقه عبادی و معاملی آن از رشد و توسعه مناسبی برخوردار نبوده است، مقایسه حجم مسائل ابواب عبادات و معاملات و میزان کتاب‌ها و رساله‌هایی که در این زمینه نوشته شده است با حجم مسائل باب‌های حدود و قصاص و دیات و کتاب‌های نوشته شده در زمینه آن، نکته فوق را مبرهن می‌سازد. البته علت این امر را نه در بی‌توجهی فقها بلکه در بی‌رغبتی ایشان در اثر شرایط و اوضاع و احوالی که بر جهان اسلام رفته است باید جستجو کرد. از یکسو حکومت‌ها و زمامداران مایل نبودند که در مباحث جزایی به فقه گردن نهند چراکه لازمه آن تحدید قدرت آنها و جلوگیری از خودکامگی و تجاوز ایشان بر اموال و اعراض و نفوس مردم بوده و از سوی دیگر فقها امامیه به علت نامشروع قلمداد نمودن حکومت‌ها و تلقی کردن حاکمان و زمامداران به عنوان حکام جور و طاغوت، از مداخله در امور جزایی و جنایی که به پشتمانه قدرت حکومت‌ها نیاز وافر دارد، خودداری نمودند. در نتیجه توجه ایشان به فقه عبادی و معاملی معطوف گشت که برای اجرای احکام الهی در این زمینه، در بیشتر موارد به پشتمانه‌ای جز اعتقاد افراد و ایمان ایشان نیازی دیده نمی‌شود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با اسلامی شدن قوانین مربوط به جرایم و

مجازات‌ها، فقه جزایی و جنایی کانون توجه فقها و حقوقدانان شد. با گذشت بیش از ربع قرن از پیروزی انقلاب، و با وجود تحقیقات و پژوهش‌های فراوان هنوز طراوت و تازگی مباحث جزایی و جنایی، باقی است و همگان اذعان دارند که تا رسیدن به جایگاه شایسته و بایسته فقه جزایی و جنایی، راه فراوانی باقی مانده است. معهذا آنقدر که در این مدت به بررسی مسائل فقه جزایی و جنایی توجه شده است به قواعد آن کمتر توجه شده است به گونه‌ای که تاکنون کتابی که به صورت مستقل به بررسی قواعد خاص باب حدود و قصاص و دیات بپردازد، به زیور طبع آراسته نشده است گرچه تکنگرایی‌هایی در این زمینه صورت گرفته است.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در راستای اهداف خود، اولین گام را در این زمینه، قواعد باب دیات قرار داده است و بدین منظور کتاب حاضر را به عرصه فقه و حقوق تقدیم می‌دارد. کتاب حاضر نه تنها قواعد باب دیات را از منظر فقه امامیه کاویده، بلکه این قواعد را از منظر فقه اهل سنت نیز مورد کنکاش و بررسی قرار می‌دهد چراکه در این زمینه در فقه اهل سنت نیز با فقر منبع و کتاب مواجه هستیم و از سوی دیگر ابعاد مختلف دیات را در نگاه تطبیقی بهتر می‌تواند دریافت.

آنچه پیش روی شماست، حاصل تلاش علمی آقای دکتر احمد حاجی‌ده‌آبادی عضو محترم هیئت علمی گروه فقه و حقوق و از دانش‌آموختگان حوزه و مقطع دکتری دانشگاه است.

گروه فقه و حقوق بر خود لازم می‌داند ضمن ارج نهادن به کوشش محقق محترم، از زحمات اعضای شورای علمی گروه و ارزیابان محترم قدردانی و تشکر نماید. امید است در آینده‌ای نزدیک شاهد چاپ و نشر کتاب و مقالات فراوان در زمینه قواعد فقه جزایی و جنایی باشیم.

گروه فقه و حقوق

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

به جای مقدمه

موقعی که پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، انجام پژوهشی تطبیقی در زمینه دیات را به این جانب پیشنهاد داد، پس از بررسی و تأمل فراوان، تصمیم گرفتم محور این کار قواعد باب دیات باشد. ناگفته روشن است که فقه جزایی و جنایی رشدی مناسب خود را پیدا نکرده است. مقایسه حجم مسائل ابواب عبادات و معاملات با ابواب حدود و قصاص و دیات به خوبی این نکته را روشن می‌سازد. به همین علت آنقدر که در زمینه قواعد فقه عبادی و معاملی کتاب و رساله نوشته شده است، درباره قواعد فقه جزایی و جنایی با فقر کتاب و رساله هم در فقه امامیه و هم در فقه اهل سنت مواجهیم.

نویسنده امیدوار است این پژوهش بتواند گامی هر چند کوچک و کوتاه در این مسیر طولانی باشد و از تمام صاحب نظران می‌خواهد که پیشنهادها و انتقادات خود را نسبت به کتاب حاضر دریغ نداشته و نویسنده را از آن‌ها مطلع نمایند. باشد در آینده کارهایی بهتر و قوی‌تر عرضه شود.

و ما توفیقی الا بالله، علیه توکلت و الیه انیب

بهار ۱۳۸۳

احمد حاجی ده آبادی